

24. JAK UPOMINAĆ BRATA? RZECZ O UPOMNIENIU BRATERSKIM (Mt 18,15-20)

Cel

- poznanie ewangelicznego ujęcia upomnienia braterskiego

Metody

- antytemat
- formularz z pytaniami
- powiązania tekstów biblijnych

Materiały

- formularz pytań do Mt 18,15-20 (zał. 24.1)
- zestawienie tekstów biblijnych dla „Sztuki upomnienia braterskiego” (zał. 24.2)

WPROWADZENIE BIBLIJNE

Słowo Jezusa o upomnieniu braterskim stanowi fragment rozdz. 18, którego tematyka skłania wielu egzegetów do uznania go za zapis „mowy o postawie braterskiej”, „mowy mądrościowej do wspólnoty” czy też „mowy o praktycznym zachowaniu się synów Królestwa”. Niezależnie od tytułu, jaki nada się mowie, była ona ważnym tekstem katechetycznym dla pierwotnej wspólnoty Kościoła.

Kompozycja Mt 18

Obecny kształt tego tekstu jest wynikiem pracy redakcyjnej, czego efektem jest przemyślana kompozycja mowy Jezusa. Składa się ona z dwóch części: ww. 1-14 i ww. 15-35. Pierwsza koncentruje się na opisie sytuacji „małych” (maluczkich), którzy wierzą w Jezusa, zaś druga na położeniu „brata”, który zgrzeszył. Każdą z części zamyka przypowieść: w ww. 12-14 jest to przypowieść o zabłąkanej owcy, natomiast w ww. 23-35 o nielitościwym dłużniku. W zakończeniu obu przypowieści pojawia się praktyczny wniosek odnośnie ich zastosowania, odwołujący się do osoby Ojca niebieskiego (w. 14 i w. 35). W centrum mowy znajduje się w. 20, który eksponuje wolę Boga Ojca i obecność Jezusa we wspólnocie.

Cel napomnienia braterskiego

Aktualny zapis mowy Jezusa o upomnieniu łączy się z udzieleniem wspólnocie władzy „związywania i rozwiązywania” (w. 18) oraz ze słowem

zapewniającym o skuteczności modlitwy wspólnotowej w imię Jezusa, który jest obecny we wspólnocie braci (ww. 19-20). Nie są one „wplecione bez ściślejszego związku w kontekst napomnienia braterskiego”⁴⁷, gdyż w istocie pogłębiają rozumienie celu upomnienia.

Napomnienie braterskie jest najwyższym wyrazem miłosierdzia. Jest ono niezgodą na grzech, który wyłącza brata ze wspólnoty, a tym samym niszczy relację braterską. Samo przebaczenie w sytuacji, w której ktoś doświadczył na sobie skutków czyjegoś grzechu, jest aktem tylko częściowo odbudowującym wspólnotę. Przebaczący okazuje się rzeczywiście być bratem, ale ten drugi, dopóty nie uzna swego grzechu, nie przyjmie przebaczenia i nie podejmie działania zmierzającego do odbudowania relacji, dopóki nie jest bratem. Dlatego też Jezus podkreśla, iż celem napomnienia jest „pozyskanie brata” (w. 15), to znaczy uczynienie go na powrót członkiem wspólnoty, którą współtworzy sam Jezus, objawiający relację synowską braci wobec Boga Ojca (ww. 19-20). W tym kontekście władza „związywania i rozwiązywania” udzielona wspólnocie Kościoła przez Jezusa nie ma być realizowana arbitralnie, lecz winna korespondować z „wołą Ojca niebieskiego, żeby nie zginął nawet jeden z tych małych” (w. 14).

Sposób napomnienia braterskiego

By upomnienie osiągnęło zamierzony skutek, musi ono wykorzystać wszystkie możliwe drogi pozyskania brata.

Punktem wyjścia jest czyn określony przez Jezusa dwoma imperatywami: „idź i upomnij w cztery oczy” (w. 15). Potrzeba najpierw zbliżenia się do brata, zainteresowania się jego sytuacją, dostrzeżenia w nim bliźniego, którego mam miłować jak siebie samego (Mt 22,39). Jest w tym zatem jakaś forma troski o własną osobę, bo stanowiąc wspólnotę sióstr i braci, tworzymy jedno ciało. Upomnienie ma dokonać się „w cztery oczy”, co zakłada atmosferę prywatności, pewnego uszanowania słabości drugiego, odrzucenia ducha zemsty, zawiści czy złości.

Gdy ze strony brata zabraknie reakcji na to słowo, drugim krokiem ma być ponowienie tego aktu w obecności „jednego albo dwóch świadków” (w. 16), co nadaje czynności napomnienia walor prawny (por. Pwt 19,15). Rola tych świadków nie ogranicza się tylko biernego towarzyszenia, gdyż to oni są podmiotem napominającym, na co wskazuje możliwość „nie usłuchania ich”.

W takiej sytuacji Jezus poleca „donieść Kościołowi” (w. 17a). Taki scenariusz sugeruje, iż chodzi tu o grzech ciężki i publiczny. Modalność tego napomnienia ze strony Kościoła nie jest określona. Być może jest on w tym akcie reprezentowany przez swoich pasterzy, którym zawierzone zostało dobro każ-

⁴⁷ Tak ujmuje to *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, t. 1, red. A. Jankowski, Poznań – Tyniec 1999², s. 109.

dego członka wspólnoty. W ten sposób grzesznik ma doświadczyć, iż pragnienie jego dobra pochodzi od samego Jezusa obecnego we wspólnocie Kościoła.

Jeśli jednak i to działanie nie przyniosło zamierzonego rezultatu, wówczas grzesznik ma stać się „jak poganin i celnik” (w. 17b). To określenie mówi o jakiejś formie wykluczenia ze wspólnoty, ale zarazem wskazuje na ostateczne działanie służące przywróceniu grzesznego brata na łono wspólnoty. Poganie i celnicy są bowiem przedmiotem szczególnej miłości Jezusa (Mt 11,19), który „przyszedł ocalić to, co zginęło” (Mt 18,11). Grzesznik zatem nie zostaje wykluczony ze wspólnoty miłości, tym bardziej, że Jezus każe nie odmawiać miłości nawet nieprzyjaciółom, gdyż jest to jedyna możliwość rzeczywistego przeżywania daru synostwa Bożego (por. Mt 5,43-47).

W tym świetle miłość jawi się nie tylko jako ostateczny sposób na przywrócenie grzesznego brata do wspólnoty braterskiej, ale również jako element decydujący o skuteczności wcześniej podjętych działań. Upomnienie braterskie jest możliwe tylko we wspólnocie, gdzie „każdy jest przyjęty ze swoimi ograniczeniami, nie jest osądzany, jeśli się pomylił, jest mu odpuszczone, jeśli zawinił, jest szukany, gdy zbłądził, jest mu przebaczone, jeśli zgrzeszył”⁴⁸.

KONSPEKT SPOTKANIA

I. Przewrotnie o sztuce upominania

- Metoda „antytematu” – praca w grupach
- Problem: Jak zwracać uwagę drugiemu, by ten się nie zmienił, ale stał się jeszcze gorszy?
- Rezultat: „Sztuka anty-upominania”

II. Jezusowa lekcja o upomnieniu braterskim

- Proklamacja Mt 18,15-20
- Analiza Jezusowej propozycji upomnienia braterskiego
- Praca w grupach z wykorzystaniem formularza pytań do Mt 18,15-20
- Prezentacja wypracowanych odpowiedzi

III. Warunki skutecznego upomnienia braterskiego

- Ułożenie „Sztuki upomnienia braterskiego” w oparciu o wybrane teksty nowotestamentalne
- Zestawienie „Sztuki anty-upominania” ze „Sztuką upomnienia braterskiego”

⁴⁸ S. FAUSTI, *Una comunità legge il Vangelo di Matteo*. II. Cc.13–28, Lettura pastorale della Bibbia, Bologna 1999, s. 360.

SCENARIUSZ SPOTKANIA

I. Przewrotnie o sztuce upominania

- Metoda „antytematu”⁴⁹ – praca w grupach
- Problem: Jak zwracać uwagę drugiemu, by ten się nie zmienił, ale stał się jeszcze gorszy?
- Rezultat: „Sztuka anty-upominania”

Grupy zapisują swoje uwagi na kartkach. Następnie przedstawiciele grup odczytują odpowiedzi, z których uczestnicy wybierają najważniejsze ich zdaniem sugestie. Te zostają zapisane na dużym arkuszu papieru i umieszczone na widocznym miejscu.

Przykład „Sztuki anty-upominania”

- *upominanego wyzwać i poniżyć,*
- *publicznie go ośmieszyć,*
- *mówić wzburzonym głosem,*
- *dać mu odczuć swoją przewagę,*
- *chcieć go zwyciężyć,*
- *mówić mu, że jest zły.*

• Podsumowanie

Upomnienie braterskie przynależy do jednego z obowiązków moralnych człowieka. Ma miejsce tam, gdzie spoczywa na kimś odpowiedzialność za drugiego (np. rodzice wobec dzieci), jak również wtedy, gdy ktoś czyni publicznie zło, które uderza w człowieka (wspólnotę). Nasz „poradnik anty-upominania” pokazuje, że niekiedy niewłaściwe zwrócenie uwagi może przynieść odwrotny od zamierzonego skutek. Jak zatem upominać po chrześcijańsku? Odpowiedzi na to pytanie będziemy szukali w słowie Jezusa.

II. Jezusowa lekcja o upomnieniu braterskim

- Proklamacja Mt 18,15-20
- Praca w grupach z formularzem pytań do Mt 18,15-20 (zał. 24.1)

• Wprowadzenie

Fragmencie z Ewangelii wg św. Mateusza, który został przed chwilą odczytany, przekazuje słowa Jezusa o właściwej formie upomnienia braterskiego. Pomocą w odczytaniu tej nauki będzie formularz zawierający pytania, które poprowadzą nas do właściwej interpretacji słów Jezusa.

⁴⁹ Metoda polega na postawieniu pytania odwracającego problem, co zmusza do przyjrzenia się danej rzeczywistości z odmiennej perspektywy.

Formularz pytań do Mt 18,15-20

- a) Dlaczego Jezus podkreśla konieczność upomnienia brata, który zgrzeszył?
- b) Jaki kształt winno najpierw przyjąć upomnienie braterskie?
- c) Jaką rolę ma odegrać świadek(owie), o których mówi Jezus w drugiej kolejności?
- d) Jak rozumieć polecenie „doniesienia Kościołowi”, jeśli przez „Kościół” należy rozumieć osoby odpowiedzialne za jego życie, nim kierujące (por. w. 18)?
- e) Co znaczy, że osoba, która ostatecznie odrzuciła upomnienie, ma być traktowana jak „poganin i celnik”? Zobacz, jak Jezus podchodził do tej grupy osób (np. w Mt 11,19; 18,11).

- Po zakończeniu pracy w grupach, następuje prezentacja odpowiedzi wypracowanych przez poszczególne grupy. Prowadzący musi aktywnie pomóc uczestnikom wspólnie odkrywać sens upomnienia braterskiego, o którym mówi Jezus.

Propozycje odpowiedzi do formularza pytań

ad a) w. 15 – by go pozyskać; w. 20 – by razem tworzyć wspólnotę z Jezusem;

ad b) w. 15 – „idź i upomnij w cztery oczy”: idź – potrzeba zbliżenia się, zainteresowania sytuacją drugiego; w cztery oczy – potrzeba prywatności, uszanowania słabości drugiego;

ad c) świadek pełni funkcję napominającego, który wobec nieskuteczności wcześniejszego działania, ma podjąć je na nowo, w inny sposób. Przypis w Biblii Tysiąclecia odsyła słusznie do Pwt 19,15, jednak trzeba zauważyć różne konteksty w tych tekstach, które też zmieniają funkcję „świadka”: w Pwt chodzi o fałszywe zeznania, wobec których „świadek” tylko je potwierdza (postawa bierna), u Mt „świadek” jest podmiotem upominającym (w. 17 – „jeśli i tych nie usłucha”);

ad d) Jezus wskazuje na potrzebę interwencji Kościoła w sytuacji, gdy dotychczasowe upomnienia nie odniosły skutku. Nie jest to upublicznienie czyichś grzechów, lecz zawierzenie troski o tę osobę ludziom odpowiedzialnym za wspólnotę (pasterzom). Dzięki temu wzrasta nie tylko siła upomnienia, ale też ta interwencja uświadamia napominanemu, jak bardzo potrzebna jest jego obecność we wspólnocie;

ad e) traktowanie kogoś jak poganina i celnika nie oznacza wcale odmówienia mu miłości. Dla Jezusa osoby te jawią się jako ci, którzy potrzebują jeszcze większej troski, zainteresowania, modlitwy. Ogarnia je tym bardziej miłością, bo tylko miłość jest w stanie je przemienić i odwrócić od zła.

III. Warunki skutecznego upomnienia braterskiego

- Metoda „powiązania tekstów biblijnych” – praca w grupach
- Propozycja „sztuki upomnienia braterskiego” na bazie wybranych tekstów nowotestamentalnych (zał. 24.2).

• Wprowadzenie

Jezusowa lekcja upomnienia braterskiego przynosi wiele wskazówek odnośnie sposobu na właściwe zwracanie uwagi drugiemu. Obecnie to pouczenie Jezusa zostanie poszerzone o inne Jego wypowiedzi (jak również apostołów), by na tej podstawie określić warunki skutecznego upomnienia braterskiego.

„Sztuka upomnienia braterskiego”

Mt 5,23-26

Mt 6,14-15

Mt 7,1-5

Mt 13,24-30

Mt 18,10-14

Mt 18,15

Mt 18,21-22

Jk 5,19-20

- Grupy mają za zadanie znaleźć w tych tekstach wskazówki dla właściwego kształtu upomnienia braterskiego. Każdy tekst ma być podstawą do jednego tylko wniosku.
- Prezentacja następuje przez odczytanie propozycji do kolejnych tekstów. Z nich uczestnicy wybierają tylko jedną, która zostaje zapisana na dużym arkuszu papieru. Na zakończenie zawisnie ona obok wcześniejszej karty o „sztuce anty-upominania”. W ten sposób uczestnicy mogą skonfrontować dwa odmienne sposoby upomnienia braterskiego. Dzięki temu jest okazja, by wspólnie przeformułować „Sztukę anty-upominania” na „Sztukę upomnienia braterskiego”.

Przykład „Sztuki upomnienia braterskiego”

Mt 5,23-26: bądź pojednany z braćmi;

Mt 6,14-15: bądź gotów na przebaczenie bratu winy;

Mt 7,1-5: nie sądź drugiego, jeśli nie potrafisz (nie chcesz) siebie samego osądzić właściwie;

Mt 13,24-30: bądź wielkoduszny w obliczu brata postępującego źle;

Mt 18,10-14: nie pogardzaj człowiekiem, którego upominasz;

Mt 18,15: upominaj dyskretnie;

*Mt 18,21-22: przebaczaj, ilekroć zachodzi taka potrzeba;
Jk 5,19-20: naprowadzaj na drogę prawdy.*

• **Zakończenie**

Spotkanie można zakończyć litanijną modlitwą o dar właściwego zwracania uwagi drugiemu. Wypisane na planszach pomysły „sztuki upomnienia braterskiego” są teraz odczytywane w formie inwokacyjnej.